

שלמי סימן פה תודה תתקיג

שאין בית, דדין פתח אוהל מועד דבעי רשאים לשהות בירושלים בערב פסח לאחר לכתחילה, הוא בכל הקרבנות כולן, ולכן

סימן פה

בדיני ומנהגי הושענא רבה

בהא דמתירין אגודו של לולב בהושענא רבה ובטעמי הדבר וזמן התרתן

אוצר החכמה

דמשמע במהרי"ל, שלא היה מתירו רק עד חציו, ופשיטא שלא יתיר אגד שלמטה שהוא מצוה לאגודו משום זה אלי ואנוהו, כמבואר בסי' תרנ"א.

והנה בספר הרוקח (הל' סוכות דיני לולב ואתרוג עמוד קי"ט) כתב וז"ל: נפרדו עליו יאגדו מלמעלה, מנהגינו לכופתו ששה ימים ובהושענא רבה מתירין איגודו למעלה, כפת כתיב ששה ימים כפות בכפת אחד, עכ"ל. [והביאו ב"מטה משה" שם]. עוד כתב הרוקח שם (בסוף הל' סוכות סדר תפילת חג הסוכות עמוד קכ"ו) וז"ל: ומתירין איגודו של לולב בהושענא רבה כדי לקיים דברי שניהם, ששה כרבנן עכ"ל. וצריך ביאור כונתו במש"כ כדי לקיים דברי שניהם ששה כרבנן. ובפשוטו ט"ס יש כאן וצריך לומר "כדי לקיים דברי שניהם ששה כרבי יהודה ושביעי כרבנן", וכונתו דהנה במסכת סוכה ריש פרק לולב הגזול (כ"ט ב') תנן, נפרדו עליו כשר, רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה, ובגמ' שם (ל"ב א') מפרש טעמא דרבי יהודה, דכתיב "כפות תמרים" כפות אם היה פרוד יכפתנו. וכתב הר"ן במתני' שם

(א) **כתב** השו"ע בסי' תרס"ד ס"א, בהושענא רבה נוהגים להתיר בו אגודו של לולב. וב"באר הגולה" הביא שכ"כ הטור והמרדכי בפ"ג דסוכה (סי' תשנ"א) בשם ראבי"ה, וסמך לדבר דכתיב "כפת" חסר וי"ו, לומר דששה ימים יהיה קשור וכפות ודומה לכף אחת וביום השביעי מתירין אותו. וכתב עוד בשם הרוקח, דמתירין אגודו מלמעלה. ^{אוצר החכמה} פי' מהטבעות העליונות שבלולב שעלי הלולב קשורים בהם, אבל לא יתיר את הטבעות שלמטה שאוגדים את הלולב עם ההדסים והערבות. וב"שערי תשובה" סי' תרנ"א סק"ג הביא בשם ספר "מטה משה" (סו"ס תתקכ"ו) שכתב בשם מהרי"ל, שבכל ששה הימים לא יהיה לולבו פתוח למעלה רק טפח, (פי' טפח משדרו של לולב למעלה כדי לנענע בו, כמש"כ במ"ב שם סס"ק י"ד), וביום הושענא רבה יתיר אגודו עד חציו. ובמהרי"ל שם (הל' סוכה דיני הושענא רבה עמוד נ"ג ב') כתב וז"ל: והיה (מהרי"ל) מתיר אגד של הפולמ"א (פי' של הלולב, כמש"כ שם בעמוד נ"ה לולב ר"ל כפות תמרים שקורין פולמ"א) עד חציה, ובשאר הימים היתה פתוחה למעלה רק טפח, ע"כ. וכתב בספר "בכורי יעקב" שם סק"י,

תתקיר שלמי סוכות תורה

(י"ד ע"ב בדפי הרי"ף) בד"ה נפרדו, דטעמא דרבנן אע"ג דכתיב כפות ללמדך שתהא כפות, כיון שראוי לכפותו אין כפיתה מעכבת בו, ורבי יהודה קאמר דבעינן כפות ממש.

ולענין הלכה קיי"ל כרבנן דנפרדו עליו כשר אע"פ שלא אגדן, כמש"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' לולב ה"ג והטור והשו"ע בסי' תרמ"ה ס"א, מיהו כתב ה"מגיד משנה" שם בשם מקצת הגאונים ז"ל, דמכל מקום מצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות לגמרי, והביאו הב"י שם, וכן פסק הרמ"א בשו"ע שם, והגר"א בביאורו כתב, דכשר בדיעבד דוקא, והב"ח שם כתב, וידוע דהלכה כתנא קמא, והלכך אפילו לא אגדו כשר, ומכל מקום נראה, דעד כאן לא פליגי אלא אם כשר בלא אגדו, וטעמא דת"ק דאע"ג דדרשינן כפות דבעינן כפות, לא דבעינן כפות ממש כרבי יהודה, אלא כיון דראוי לכפיתה שהרי לא נתקשה כעץ אין כפיתה מעכבת בו, כמו שפירש הר"ן, אבל לכתחילה דברי הכל מצוה לאגדו, משום דבעינן מצוה מהודרת דכתיב ואנוהו, והכי משמע בהגהות אשר"י שכתב בנפרדו, דיאגדנו למעלה, ופשיטא דלא היתה כונתו לפסוק כרבי יהודה, אלא דלכתחילה קאמר שיאגדנו לדברי הכל וכו', והרב המגיד כתב בשם קצת גאונים, שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות, נראה דטעמו, דאע"ג דבפרודות איכא תקנה שיאגדנו, דאית ביה ואנוהו כדפרישית, מכל מקום ודאי איכא הידור טפי כשאין עליו פרודות כל עיקר, והוא מצוה מן המובחר, עכ"ד.

ומעתה יתבארו דברי הרוקח, דהנה בתחלת דבריו כתב "נפרדו עליו

יאגדנו מלמעלה", והוא כדברי הגהות אשר"י, ובודאי כונתו כמש"כ הב"ח דלכתחילה מצוה לאגדו לדברי הכל משום דבעינן מצוה מהודרת דכתיב ואנוהו, ועל זה המשיך הרוקח, דמנהגינן לכפותו ששה ימים, אבל בהושענא רבה מתירין איגודו למעלה, ואסמכוהו אקרא דכתיב "כפת" חסר וי"ו, דרצה לומר וי"ו ימים כפות בכפת אחד, והוא כדרשא דרבי יהודה דדריש "כפות" אם היה פרוד יכפתנו, וכונתו דלכתחילה עבדינן כוותיה דרבי יהודה, ולהכי מנהגינן לכפותו לכל לולב משום שמא יהיו עליו פרודין, אבל בהושענא רבה מתירין איגודו, ופירש הרוקח שם (בסדר תפלת חג הסוכות) טעמא, דהוא כדי לקיים דברי שניהם, ששה כרבי יהודה ושביעי כרבנן, פירוש דמתירין איגודו בהושענא רבה כדי להורות דהלכה כדברי חכמים דאפילו אם לא אגדן נמי כשר, ועבדינן לקיים דברי שניהם, ששה ימים אגדינן ליה כרבי יהודה, ושביעי לא אגדינן ליה כרבנן, ואסמכוהו אהא דכתיב כפת חסר וי"ו דנעביד ששה ימים כפות כרבי יהודה וביום השביעי לא נכפתנו להורות דעיקר ההלכה כרבנן, וא"ש כונת הרוקח בס"ד.

וכן מבואר מדברי הראב"י בהל' לולב סי' תרנ"ט (שהוא מקור דברי הטור שכתב דמתירין איגודו בהושענא רבה, כמו שכתבו הב"י והב"ח והבאר הגולה שם), דהנה ראב"י"ה שם כתב וז"ל: תניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון, כפות תמרים שאם היה פרוד יכפתנו, ושמעתי טעם כפת שחסר וי"ו, [משום] דששה ימים קשור ודומה לכף אחת, וביום השביעי מתירין אותו, עכ"ל. ומדהקדים דברי רבי יהודה שאמר, שאם היה פרוד יכפתנו, ועל זה המשיך וכתב, ושמעתי

שלמי סימן פה תורה תתקטו

לא אגדו כשר, וסיים ראב"ן ומשום מצוה אגדינן ליה כולהו יומי וכו', דלכאורה הרי הך ברייתא לא איירי בפלוגתא דרבנן ורבי יהודה דאפליגו בנפרדו עליו אם צריך לאגדו ללולב או לא, אלא איירי בפלוגתא דרבנן ורבי יהודה אי צריך לאגוד כל ג' המינים כאחד או לא, וזהו ענין אחר, ואם כונתו דאנן אגדינן ליה משום הך ברייתא דמצוה לאגדו וקאי אאגד דג' המינים, א"כ היה משמע דמה שכתב וביום השביעי לא אגדינן ליה כרבנן וכו' קאי נמי אאגד של ג' המינים שאוגדינן יחד, וזה ודאי אינו, דלא מתירין אגד ג' המינים בהושענא רבה אלא איגודו של לולב בלבד אנו מתירין, וכן משמע מדברי ראב"ן שם שסיים "וביום השביעי לא אגדינן ליה להורות דהלכתא כרבנן ולא כרבי יהודה דדריש כפות כפת", ואי איירי בפלוגתא דרבנן ורבי יהודה באגד של ג' המינים, הא לאו מקרא דכפת דריש רבי יהודה דבעי אגד, אלא יליף לקיחה מאגודת אזור כדאמרין בסוכה שם (ל"ג א'), אלא ודאי דראב"ן איירי בפלוגתא דרבנן ורבי יהודה לענין אגודת הלולב עצמו, דהתם הוי טעמא דר"י משום דדריש מכפות כפת כדאמרין בגמ' שם (ל"ב א'), וכמו שהביא ראב"ן שם בתחילת דבריו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בנפרדו עליו אם צריך לאגדו או לא, וא"כ למה הביא הך ברייתא דלולב מצוה לאגדו.

ויל"ב דהביא הך ברייתא כדי ללמוד משם דאיכא משום ואנוהו באגד אף לרבנן, ומזה למד דהוא הדין בלולב שנפרדו עליו לרבנן אף דמדינא אין צריך לאגדו, מכל מקום משום ואנוהו ודאי דמצוה לאגדו, וכמו שכתב הב"ח, ועל זה כתב ראב"ן,

טעם כפת שחסר וי"ו וכו', משמע דמה שאנו קושרין את הלולב ששה ימים הוא משום טעמא דרבי יהודה שאם היה פרוד יכפתנו, ומכל מקום מתירין ביום השביעי להורות דעיקר ההלכה כדברי חכמים דאפילו לא אגדו כשר, והוא כמש"כ בדברי הרוקח. [ועי' ב"אליהו רבה" סי' תרס"ד אות ז' שהביא דברג-הרוקח דנוהגין להתיר איגודו כדי לקיים דברי שניהם כל ששה כרבנן, וכתב הא"ר ובש"ס דלרבנן אין צריך אגוד, בר"פ לולב הגזול, ע"כ. ולמש"כ א"ש].

שו"ר שהדברים מבוארים להדיא בספר ראב"ן (לרבינו אליעזר ב"ר נתן ז"ל ממגנצא) במסכת סוכה סי' תס"ד שכתב וז"ל: נפרדו עליו כשר, רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה, כפות אם היה פרוד יכפתנו וכו', ואין אוגדין את הלולב אלא במינו מעלין של הלולב עצמו, וכרבי יהודה אנו נוהגין לאוגדו במינו, ומה שאנו נוהגין להתיר איגודו ביום הושענא רבה, נראה לי מהא דתניא לולב מצוה לאוגדו, ואם לא אגדו כשר, ומוקמינן לה כרבנן ומצוה משום זה אלי ואנוהו, ומשום מצוה אגדינן ליה כולהו יומי, וביום השביעי לא אגדינן ליה כרבנן נמי, ולאוקמי הלכתא כרבנן ולא כרבי יהודה דדריש כפות כפת, עכ"ל. ומבואר דהא דאגדינן ליה כולהו יומי הוא משום מצוה ד"ואנוהו", ואנו נוהגין בו כרבי יהודה, וביום השביעי לא אגדינן ליה להורות דהלכתא כרבנן ולא כרבי יהודה דדריש כפות כפת, והוא כמש"כ בביאור דברי הרוקח.

אלא שצריך לבאר מה שהביא ראב"ן ברייתא דפרק לולב הגזול (ל"ג א') דתניא, לולב מצוה לאגדו משום ואנוהו ואם

דמשום מצוה אגדינן ליה כולהו יומי ללולב
 עצמו, וביום השביעי מתירין אגודו להורות
 לן הלכתא כרבנן דכשר אף אם לא אגדו
 ודלא כר"י דדריש כפות כפת. וכי תימא למה
 אין מתירין נמי לאגד של ג' המינים
 בהושענא רבה כדי להורות לן דהלכה כרבנן
 דאם לא אגדו כשר, כמו שמתירין לאגד של
 הלולב עצמו מהאי טעמא, יש לומר דהתם
 איכא טפי מצוה לאגדו אף לרבנן, כמו
 שכתב הטור בסי' תרנ"א בדעת רש"י דחובה
 לאגדו משום ואנוהו, ע"ש בב"ח, ולהכי אף
 בהושענא רבה אגדינן ליה ולא מתירין את
 אגדו.

והנה הלבוש בסי' תרס"ד ס"א כתב, דאף
 דהטור כתב סמך להא דמתירין
 אגודו של לולב בהושענא רבה מקרא דכתיב
 "כפת" חסר וי"ו וכו', מכל מקום עיקר הטעם
 בזה הוא כדי להרבות השמחה, שיש בו יותר
 שמחה כשמנענעים בלא אגודה, אלא
 דאסמכנה אקרא זה ד"כפת" חסר וי"ו, ע"כ.
 והוא טעם אחר ממש"כ מדברי הרוקח
 והראב"ן וראבי"ה. ודברי הלבוש יתבארו
 היטב עפ"י דברי המאירי בסוכה (ל"ז ב') ד"ה
 המשנה השישית שכתב, דמלבד הנענוע
 שהוא מנענע בשעה שבא לברך עליו לצאת
 ידי חובת הנטילה, אף בתוך ההלל היו
 מנענעים להתעוררות שמחה, ע"ש. וא"כ
 כיון דהנענועים שבהלל הם משום התעוררות
 השמחה, יש לומר דבהושענא רבה כדי
 להרבות השמחה מנענעים בלא אגודה שיש
 בזה יותר שמחה, כיון דעיקר הנענועים הם
 משום שמחה.

והב"ח שם כתב עוד טעם בזה, וז"ל:
 וביום השביעי מתירין אותו, וכ"כ

המרדכי בשם ראבי"ה, והטעם משום
 דהנענוע הוא לעצור הטללים הרעים והרוחות
 הרעות, [כדאמרינן בסוכה ל"ז ב'], וכשסתר
 אגודו מנענע בו יותר, וכיון שעכשיו הוא
 גמר החתימה למים, מתירין אגודו כדי
 לנענע בו היטב, ע"כ. וכתב הפמ"ג שם
 במשב"ז סק"א, דלפי טעם הב"ח יש לומר,
 דאגד אחד שבלולב יש להשאיר אף
 בהושענא רבה, דהא מצוה לאגדו משום זה
 אלי ואנוהו, ורק ב' הקשרים הנוספים מתירין
 כדי לנענע בו יותר, שהרי קושרים למעלה
 בלולב שלשה קשרים בלא קשר הדס וערבה
 כמש"כ ה"אליהו רבה" בסי' תרנ"א סק"ו,
 (ודלא כהט"ז שם), ומשאירים למעלה פתוח
 טפח כדי לכסכם עליו כמש"כ מהרי"ל,
 ובהושענא רבה יתיר הקשרים עד חציו
 כמש"כ מהרי"ל שם, ומכל מקום ישאיר אגד
 אחד בלולב מחציו ולמטה משום ואנוהו,
 ע"ש. והנה לפי הטעמים האחרים בהא
 דמתירין אגודו בהושענא רבה, נמי יש לומר
 דסגי להתיר רק עד חציה כמש"כ מהרי"ל,
 ויניח אגד אחד מחציו ולמטה, דלסברת
 הלבוש יש לומר דכיון שהתיר הקשרים עד
 חציו ועל ידי זה מכסכם טפי בעלין, נמי יש
 בו יותר שמחה וסגי בהכי, ולמש"כ מהרוקח
 דטעם היתר איגודו הוא משום היכר דהלכה
 כרבנן בנפרדו עליו דכשר, יש לומר דגם אם
 ישאיר קשר אחד מחציו למטה יש בזה היכר
 דהלכה כרבנן, דכיון שהתיר הקשרים
 העליונים אף שנשאר קשר אחד למטה עדיין
 עליו פרודים, וא"ש דברי מהרי"ל לכל
 הטעמים.

מיהו אכתי יש לברר אימתי מתירין
 האגודה בהושענא רבה, האם קודם

הברכה ועשיית המצוה, או לאחריה קודם הלל, או רק קודם אמירת ההושענות, דלפי מש"כ הראשונים דאסמכוה אקרא ד"כפת" חסר וי"ו, היה משמע דקאי אף על עיקר המצוה, דביום השביעי לא יהיה כפות כלל, וא"כ צריך להתיר האגודה קודם הברכה ועשיית המצוה, וכן לפי הטעם דמתירין אגודו כדי להורות לן דהלכה כחכמים דאפילו לא אגדן כשר, משמע דמתירין אותו אף קודם עשיית המצוה, דאי לבתר הכי, מאי הוראה יש בזה דהלכה כחכמים, והא בשעת עשיית המצוה דבזה הוא עיקר פלוגתא דרבנן ור"י בלא אגדן אי כשר או לא היה הלולב אגוד כרבי יהודה. מיהו אפשר דאף אם יתירו אחר עשיית המצוה קודם הלל נמי יש בזה הוראה דהלכה כחכמים, שהרי הנענועים שבהלל הוו נמי חלק מגוף המצוה לבתר דתיקנו רבנן שצריך לנענע בהלל, ויש בו כל הדינים שיש בעיקר המצוה, כמש"כ לעיל בסי' מ"א אות ג' ד', וא"כ גם אם בשעת עיקר המצוה יהיה לולבו אגוד משום ואנוהו ויתיר אגודו רק קודם הלל, נמי יש בזה הוראה דהלכה כחכמים, אבל הא מיהת דאם יתיר אגודו רק אחר הלל קודם אמירת ההושענות, ודאי דלאו שפיר דמי לפי טעם זה, שהרי אין בזה הוראה כלל דהלכה כחכמים, דההקפה עם הלולב בהושענות אינו אלא מנהג ולא מעיקר המצוה, ועוד דאם אין לולב בעיר מקיפים בהושענא רבה בערבה ואין צריך להקיף עם הלולב דוקא, כמש"כ המ"ב בסי' תר"ס סק"ז, וא"כ אין בזה כלל הוראה דהלכה כרבנן.

ולפי הטעם שכתב הלבוש דמתירין אגודו משום שמחה, אפשר דמתירין אותו אף אחר הלל קודם אמירת ההושענות,

דההקפה שמקיפין בשעת אמירת ההושענות הוא זמן שמחה, כמו שכתבו הגר"א בסי' תר"ס ס"ב והב"ח (בטעם השני) והלבוש והפמ"ג שם דקרא דכתיב "ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים" הוא בשעת הקפה שיש בו שמחה, ומהאי טעמא אבל אינו מקיף כיון שהוא זמן שמחה, (עי' לקמן בסי' פ"ו אות א'), וא"כ אפשר דריבוי השמחה שעושים בהושענא רבה על ידי התרת האגוד סגי שיהיה בזמן ההקפה ואין צריך להתיר קודם לכן. מיהו יש לומר, דכיון דבהלל נמי איכא שמחה והודאה, צריך להתירו קודם הלל, ובפרט לפי מה שכתב המאירי בסוכה, דהנענועים שבהלל הם להתעוררות השמחה, כמש"כ לעיל, א"כ אפשר דכדי להרבות השמחה צריך להתיר קודם ההלל, כי עיקר ריבוי השמחה הוא בנענועים שבהלל, וצ"ע. ולפי סברת הב"ח שכתב, דמתירין אגודו כדי לנענע בו היטב בגמר החתימה למים כדי לעצור הטללים הרעים, צריך להתיר אותם קודם הנענועים, וכיון דהנענועים הם בזמן קיום המצוה ובשעת אמירת הלל, צריך להתיר קודם עשיית המצוה שבו מנענעים לעצור טללים הרעים או עכ"פ קודם הנענועים שבהלל, אבל קודם ההושענות כבר עבר זמן הנענועים, ואף דבהושענות מתפלל ומרבה תחינה על המים, אבל הנענועים הם קודם לכן.

ולענין מעשה יש בזה מנהגים, יש שמתירין קודם הברכה ועשיית המצוה, ויש מתירין קודם אמירת הלל, וכן נהג מרן החזו"א וצ"ל להתיר הטבעות מהלולב קודם הלל, (כ"כ בספר "אורחות רבינו" ח"ב עמוד ש"ו), ויש שמתירין רק

תתקיה שלמי סוכות תורה

קודם אמירת ההושענות. ובספר "מועד לכל חי" (לרבי חיים פלאג'י זצ"ל) דיני הושענא רבה (סי' כ"ד סעיף ט"ז) כתב, מתירין אגודו של לולב עד חציו, והוא בין הקפה להקפה, וסמך לדבר וכו', ע"כ. ובסידור "בית יעקב" להרב היעב"ץ זצ"ל (סדר ליל הושענא רבה ס"ק ט"ז, דף שנ"ז ע"ב) כתב, אחר התפלה הלל שלם, מוציא כל הס"ת, ומתיר אגודה העליון של הלולב, ואומר הושענא וכו',

חייב תפילין

אוצר החכמה

בדין נטילת הערבה בהושענא רבה ואיגודו, ואי שרי לאגדו בעלי הלולב שבירך עליו, ובדין איתקצאי למצוה יותר משיעור המצוה

שם דס"ל הכי, שעה"צ סקי"א], ובשם האר"י כתבו חמשה בדין. ובמ"ב ס"ק י"ז כתב, יש אומרים דערבה של הושענא רבה יש ליטול הבדים בלתי קשורים, אבל הרב משה זכותא כתב דצריך לקשרם, וכן מנהגינו, ע"כ.

והנה יש שקושרים בדי הערבות עם עלי הלולב ובמג"א שם סק"ד כתב, דיש מקפידין שלא לאגדם ולקשרם עם עלי הלולב משום חציצה, (פירוש דלולב עם בדי ההושענא הוי מין בשאינו מינו וחוצץ, משום דאין שייכות ללולב עם מצות הושענא, ולא דמי לג' מינים שבלולב דכולהו כחד מין חשיבי ושפיר מצי כורך עם עלי לולב דמין במינו אינו חוצץ, מחצה"ש שם), ולי נראה, דכל לנאותו אינו חוצץ, כמש"כ בר"ס תרנ"א, ע"כ. והוא מגמ' בסוכה שם (ל"ז א') רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ, והביאו להלכה הטור בסי' תרנ"א ובמ"ב שם סק"ט. והפמ"ג בא"א סק"ד על דברי המג"א הנ"ל כתב, דיש לומר דדוקא בלולב שמצוה

(ב) **כתב** השו"ע בסי' תרס"ד ס"ב, ונוטלים ערבה ביום זה מלבד ערבה שבלולב, ואין מברכין עליה. וכתב המ"ב בס"ק י"ב, דנטילת הערבה הוא מנהג נביאים, זכר למקדש שנטילת ערבה היה שם הלכה למשה מסיני, ולכן אין מברכין עליה כיון שהוא רק מנהג נביאים שהנהיגו את העם לעשות כן ולא בתורת תקנה, ולא שייך לברך ולומר "וצונו". וכן הוא בגמ' פ"ד דסוכה (מ"ד ב'). וכתב השו"ע שם ס"ד, שיעור ארכה של ערבה זו כשיעור אורך ערבה שבלולב, דהיינו שלושה טפחים. והוא דעת הר"ן בסוכה שם, ודלא כמש"כ רש"י שם בד"ה עלה אחד דמדינא אפילו כל דהוא סגי. ובשו"ע שם כתב, דשיעור ערבה זו אפילו עלה אחד בבד אחד. והוא כדעת רב ששת בגמ' בסוכה שם. וכתב הרמ"א, מיהו מכוער הוא להיות עלה אחד בבד אחד, על כן נהגו לעשות ההושענות יפים משום "זה אלי ואנוהו". ובמ"ב ס"ק ט"ז כתב, וטוב לכתחילה שיהיה על כל פנים שלשה בדין, [כדי לצאת דעת רב נחמן בסוכה